

N:o 39.

Ank. till Riksd. kansli den 7 april 1899, kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning af justitieombudsmannens framställning i fråga om inskränkning af häradshöfdingarnes tjänstledighet.

Uti sin till innevarande Riksdag afgifna och till lagutskottet hänvisade embetsberättelse har justitieombudsmannen till behandling upptagit frågan om inskränkning af häradshöfdingarnes tjänstledighet och i sådant afseende föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t vidtaga erforderliga åtgärder till lagstadgad inskränkning af häradshöfdingarnes tjänstledighet.

Den till stöd för berörda förslag afgifna framställningen är af följande lydelse:

»I 1 kapitlet 10 § rättegångsbalken stadgas: »Nu hafver häradshöfding förfall, att han sitt embete ej förrätta kan; kungöre det hofrätten. Prüfvas det lagligt; förordne hofrätten en skicklig man, som embetet i hans ställe förestår.» Då häradshöfdingarne icke såsom andra embetsmän åtnjuta någon lagstadgad semester, har berörda föreskrift vunnit tillämpning icke allenast i de fall, då häradshöfdingarne haft laga förfall i egentlig mening, utan äfven då de önskat ledighet för att bereda sig någon tids hvila från arbetet eller för annan enskild angelägenhet. Enligt en antagligen mycket gammal praxis åtnjuta häradshöfdingarne af sådan anledning mycken ledighet. Man hade möjligen kunnat antaga, att hofrätternas välbetänkta genom Svea hofrätts cirkulär den 2 oktober 1893 kungjorda beslut att

icke vidare utnämna vice häradshöfdingar skulle föranledt, att häradshöfdingarne väsentligen mera än förut skulle kommit att sjelfva förvalta sina embeten. Vikariatet för häradshöfdingarne borde nemligen i följd af sagda beslut hafva mistat något af sin lockelse hos de unga juristerna. Och någon ändring till det bättre torde i fråga om utsträckningen af häradshöfdingarnes tjänstledighet till äfventyrs hafva inträdt, men väsentlig är i allt fall den förändringen icke.

Jag har låtit verkställa undersökning angående häradshöfdingarnes ledighet under åren 1896 och 1897. För öfverskådlighetens skull hafva dervid endast medtagits de domsagor, i hvilka jemlikt förordningen den 17 maj 1872 tio allmänna tingssammanträden årligen hållas, och har undersökningen således omfattat 21 af de under Svea hofrätt lydande domsagor, alla de 17 domsagor, som lyda under hofrätten öfver Skåne och Blekinge, samt af domsagorna under Göta hofrätt 33 för år 1896 och 34 för år 1897. Enligt ifrågavarande undersökning har ledighet från häradshöfdingembetets utöfvande beviljats för följande antal dagar, i medeltal för hvarje domsaga, nemligen: i domsagorna under Svea hofrätt 124 dagar år 1896 och 142 dagar år 1897, i domsagorna under Göta hofrätt 138 dagar år 1896 och 158 dagar år 1897 samt i domsagorna under hofrätten öfver Skåne och Blekinge 111 dagar år 1896 och 102 dagar år 1897. Från följande antal allmänna sammanträden, i medeltal för hvarje domsaga, hafva de särskilda hofrätterna under nämnda år beviljat ledighet, nemligen: Svea hofrätt från 5,29 år 1896 och 5,38 år 1897, Göta hofrätt från 5,88 år 1896 och 6,24 år 1897 samt hofrätten öfver Skåne och Blekinge från 4,71 år 1896 och 5 år 1897.

Med stöd af dessa siffror, och då någon väsentlig olikhet i förevarande hänseende ej kan antagas förefinnas emellan, å ena sidan, de domsagor, i hvilka nyssnämnda förordning tillämpas, samt öfriga domsagor, å andra sidan, lär man kunna påstå, att mer än hälften af de allmänna tings-sammanträdena i de förra och af de lagtima tingen i de senare förrättas af vikarier. Anledningarna till dessa vikariat äro mångahanda. Åtskillige äldre häradshöfdingar åtnjuta ständig ledighet, och ej få häradshöfdingar äro under längre tider tjänstledige för fullgörande af allmänna uppdrag, hvartill komma såsom ytterligare anledningar sjukdomsfall, vårdandet af enskilda angelägenheter, andra embetsgöromål, helsans vårdande o. s. v.

I fråga om de särskilda anledningar, för hvilka ledighet beviljats, visar sig, att inom de domsagor, som undersökningen omfattat, ledighet under åren 1896 och 1897 erhållits för andra embetsgöromål och enskilda angelägenheter från minst 4 och i några fall ända till 6 allmänna sammanträden i följande antal domsagor, nemligen: under Svea hofrätt år 1896 i 10 och

år 1897 i 6 domsagor, under Göta hofrätt år 1896 i 12 och år 1897 i 15 domsagor samt under hofrätten öfver Skåne och Blekinge år 1896 i 8 och år 1897 i 11 domsagor. I afseende å ledighet för enskilda angelägenheter ensamt ställa sig siffrorna för ledighet från minst 4 allmänna sammanträden sålunda: under Svea hofrätt år 1896 icke i någon och år 1897 i en domsaga, under Göta hofrätt år 1896 i 7 och år 1897 i 8 domsagor samt under hofrätten öfver Skåne och Blekinge år 1896 i 8 och år 1897 i 10 domsagor. För andra embetsgöromål, enskilda angelägenheter samt helsans vårdande, hvilket sistnämnda uttryck i vissa fall synes betyda detsamma som nödig hvila från arbetet, men i andra fall torde hafva afseende å verklig sjukdom eller sjuklighet, har ledighet beviljats från minst 4 allmänna sammanträden i följande antal domsagor, nemligen: under Svea hofrätt år 1896 i 10 och år 1897 i 11 domsagor, under Göta hofrätt år 1896 i 21 och år 1897 i 19 domsagor samt under hofrätten öfver Skåne och Blekinge år 1896 i 9 och år 1897 i 11 domsagor.

Det framgår alltså af dessa sifferuppgifter, att *det ej är ovanligt, att häradshöfdingar utan laga förfall i egentlig mening åtnjuta ledighet från 4 eller flera af de 10 allmänna tingssammanträden, som årligen hållas uti ifrågakomna domsagor. Medräknas äfven de fall, då ledighet beviljats från 3 allmänna tingssammanträden under ett år, ökas förberörda siffror ganska väsentligt.*

Man har i vårt land på goda grunder varit angelägen att bereda domarena på landet en synnerligen oberoende och sjelfständig ställning. Vid sådant förhållande är det en märklig företeelse, att man i den stora utsträckning, hvarom ofvan omförmälda sifferuppgifter närmare upplysa, medgifver häradshöfdingarne att utan verkligt laga förfall öfverlemna embetet till vikarier, om hvilka i regeln måste sägas, att de ej alls besitta den sjelfständiga och oberoende ställning, som man varit angelägen att tillförsäkra häradshöfdingarne. Då vidare kontinuitet vid ledningen af rättsförhandlingarne är af mycken vikt, i synnerhet i vårt land, der de större rättegångsmålen vanligen ej afgöras efter en förhandling, utan en eller flera gånger uppskjutas, äro de upprepade vikariatet vid häradsrätterna jemväl från den synpunkten att betrakta såsom en anmärkningsvärd företeelse. Än värre är emellertid, att häradshöfdingarnes vikarier måste anses ej sällan sakna tillräcklig kompetens att leda tingsförhandlingarne samt utreda och afgöra målen. Det är nemligen en allmän sed, att till vikarier för häradshöfdingarne förordnas deras unga juridiska biträden, hvilka ej behöfva åberopa andra grunder i fråga om sin kompetens, än att de aflagt juridisk examen samt ett eller annat år biträdt med tingsgöromålen.

I detta sammanhang bör dock ej lemnas oanmärkt, att det understundom inträffar, att häradshöfdingarne under många år behålla samma juridiska biträden, hvilka då få ofta vikariera för dem och sålunda efter hand förvärfva sig duglighet i embetet. I hvilken utsträckning en sådan praxis råder, är jag ej i tillfälle att närmare utreda.

Det måste i fråga om de juridiska biträdenas kompetens att förvalta domarembetet på landet fasthållas, att villkoren för kompetens i sådant hänseende måste ställas mycket högt. Häradsrättens ordförande är ju den ende rättsbildade ledamoten i domstolen, och rättskipningens beskaffenhet beror alltså i väsentlig mån af hans domareegenskaper. Goda domareegenskaper hos mycket unge män lära väl emellertid vara ganska sällsynta. Äfven om ifrågavarande juridiska biträden äro utrustade med ett godt omdöme, är detta dock ännu alltför oöfvadt, och äfven om de gjort goda teoretiska studier, har deras lagkunskap ännu ej hunnit blifva lefvande och fullt användbar. De sakna hvad som för domaren är af allra största vikt, *erfarenhet*, såväl juridisk erfarenhet som lefnadserfarenhet. Nu äro visserligen de flesta rättegångsmålen af jämförelsevis enkel beskaffenhet, men äfven vid många af dessa mera enkla mål fordras god takt hos domaren samt en viss förmåga att »laga efter lägligheten», såsom det heter i domarereglerna. Och vid de svårare och vidlyftigare målen möta för den unge vikarien ofta betydliga svårigheter. Med hänsyn till de grunder, enligt hvilka den svenska processordningen är inrättad, måste ju domaren i underrätten utöfva en stark processledande verksamhet. Men en oerfaren domare, som i ett inveckladt mål ej alltid förmår urskilja de synpunkter, hvarifrån han rätteligen bör betrakta detsamma, kan ej vara rätte mannen att i ett sådant mål verkställa den nödiga utredningen. Derför blifver mången gång utredningen i dylika mål ganska otillfredsställande. Häradshöfdingen kan visserligen vid ett följande ting söka godtgöra hvad som försummats, men förhållandena kunna vara sådana, att tillfälle ej vidare erbjudes att i nödiga delar komplettera utredningen, och i allt fall kan det ej vara med god ordning öfverensstämmande, att man tillåter oerfarne domare att experimentera med rättskipningen, i tanke att deras misstag framdeles skola rättas.

Rättvisligen bör visserligen erkännas, att åtskillige af ifrågavarande unge vikarier lyckas jämförelsevis ganska väl besegra de svårigheter, som möta dem, men å andra sidan vågar jag påstå, att det nu rådande systemet, att till häradshöfdingarnes vikarier regelbundet förordnas deras biträden, understundom föranleder, att till vikarier förordnas personer, som måste anses fullkomligt olämplige till domare. Det kan icke af den sakkunnige förnekas, att det då och då inträffar, att unge jurister, om

hvilka hvar man, som känner dem, kan med visshet påstå, att de icke i den mogna åldern kunna blifva härads höfdingar, gång efter annan i ungdomsåren förordnas att förvalta härads höfdingeembetet och hålla ting. Ett sådant neddragande af domareembetet måste ju vara egnadt att i hög grad minska förtroendet för rättskipningen och att undergräfvat domaremagtens auktoritet.

Den ofvan framställda uppfattningen, att härads höfdingarnes juridiska biträden i regeln icke kunna anses fullt kompetente att förvalta domareembetet, torde knappt på något sakkunnigt håll bestridas, men en ganska allmän åsigt synes förefinnas, att ifrågavarande biträdens täta vikariat för härads höfdingarne ej gerna kunna undvikas. Man plägar påstå, att härads höfdingarne måste hafva mycken ledighet, samt grunda denna åsigt på tre särskilda skäl. Man åberopar den omständigheten, att härads höfdingarnes göromål äro mycket ansträngande, så att de af sådan anledning behöfva mycken ledighet. Vidare plägar anföras, att göromålen understundom äro så vidlyftiga, att härads höfdingarne ej kunna medhinna arbetet, med mindre än att de få öfverlemna embetet till en vikarie och under ledighetstiden sjelfve, ostörde af de löpande göromålen, syssla med ett eller annat till domaregöromålen hörande arbete. Slutligen åberopas, att tillfälle till öfning måste i rikt mått beredas de unge juristerna, på det att alltid skicklige personer måtte finnas i beredskap att intaga de afgående domarens platser.

Hvad det förstnämnda skälet angår, så är det sant, att härads höfdingarne hafva ett strängt arbete, hvilket kräfver, att en lämplig tids hvila från arbetet beredes dem. Detta förhållande kan emellertid ingalunda sägas motivera, att härads höfdingarne för enskild angelägenhet eller helsans vårdande erhålla ledighet från ända till 4 eller 5 af de 10 allmänna tingssammanträden, som hållas om året, eller från motsvarande antal lagtima ting i de domsagor, der 1872 års förordning om tingssammanträden ej vunnit tillämpning. Härads höfding bör nemligen i regeln kunna bereda sig minst en månads ledighet å tid under sommaren, då de ordinarie tingsgöromålen hvila, och beräknar man, att han behöfver ytterligare en månads ledighet, så skulle deraf följa, att i de domsagor, der tingssammanträden hållas, härads höfding af nu ifrågavarande anledning ej skulle behöfva ledighet från mera än ett allmänt sammanträde om året. Blefve det därför stadgadt, att härads höfding ej utan verkligt laga förfall finge ledighet från mera än ett eller möjligen två allmänna sammanträden om året eller motsvarande antal lagtima ting i de domsagor, der 1872 års förordning ej tillämpas, till hvilket stadgande borde tilläggas, att härads höfding ej egde utan verkligt laga förfall erhålla ledighet från domare-

embetet utöfver viss lämplig tid om året eller från syner, måste enligt min uppfattning härads höfdingarnes berättigade anspråk på ledighet af nu ifrågavarande anledning anses hafva blifvit tillräckligt beaktade.

Nu finnas emellertid domsagor, der göromålen äro synnerligen vidlyftiga och betungande, så att härads höfdingarne äro benägna att vinna befrielse från ett eller annat ting eller tingssammanträde allenast af den orsak, att de vilja ostörde sköta andra embetsgöromål. Då göromålen äro så betydliga, att en dylik anordning ofta finnes vara nödig, synes man hafva skäl antaga, att en sådan domsaga är för stor och därför bör delas. Vid ett mera tillfälligt hopande af göromål torde böra ifrågasättas, om det ej är en riktigare lösning af svårigheterna, att härads höfdingen själf håller tingen och alltså bibehåller ledningen af arbetet samt anförtror mera af de öfriga göromålen än eljest är brukligt åt sina juridiska biträden, än att härads höfdingen öfverlemnar tingen åt en vikarie. Förrättandet af tingen är ju det viktigaste arbetet, och det viktigaste arbetet bör väl domaren förbehålla sig själf. Förhållanden kunna emellertid obestidligen förekomma af sådan beskaffenhet, att härads höfding skäligen ej bör förvägras ledighet för skötandet af andra embetsgöromål, men att hans juridiska biträden i främsta rummet skola komma i åtanke att under sådan ledighet för honom vikariera, synes ej kunna anses lika obestriddligt.

I några trakter af landet äro de vidlyftiga och ofta påkommande ransakningarne med häktade personer egnade att väsentligen öka härads höfdingarnes arbetsbörda. Det vore därför måhända lämpligt, att det toges i öfvervägande, huruvida till lättnad i arbetet i vissa domsagor ständige brottmålsdomare borde förordnas jemväl i andra län, än hittills skett. Att härads höfdingarne befrias från dylika ransakningar, synes vara mycket ändamålsenligare, än att de befrias från att hålla ett eller flera lagtima ting eller allmänna tingssammanträden.

Det skäl, hvarpå man vid försvaret för härads höfdingarnes täta ledigheter lägger den största vigten, är det förmenta behovet af mycken öfning i domaregöromål för deras unga biträden. Det synes dock vara en själfklar sak, att domarecorpsens rekrytering rimligen ej kan kräfvat så extraordinära anstalter, att rättskipningen på landet måste, såvidt angår förrättandet af ting, i ett ej ringa antal domsagor under nära halfva året besörjas af oerfarna vikarier. Rekryteringen af tjenstemän sker på andra områden utan dylika särskilda anordningar, och det finnes ingen anledning antaga, att icke de ledigheter, som på naturligt sätt uppkomma, skulle vara fullt tillräckliga för ifrågavarande ändamål, i all synnerhet om rådstufvurätterna, i motsats mot hvad hittills i allmänhet varit förhållandet, finge deltaga i den första utbildningen af de unge juristerna. Förhållandet

har hittills varit, att rådstufvurätterna rekryterats med personer, som fått sin första utbildning vid häradsrätterna, utan att rådstufvurätterna i någon afsevärd mån deltagit i utbildningen af de jurister, som blifvit härads-höfdingar eller ledamöter af öfverrätter. De kollegialt inrättade stadsdomstolarne med en eller flera litterata rådmän äro dock vida bättre lämpade att användas vid de unge juristernas första utöfning af domarekallet än häradsrätterna, der ordföranden är den ende rättsbildade ledamoten.

Man synes vid uppställandet af den fordran, att häradshöfdingarne måste åtnjuta mycken ledighet för att bereda de unge tillfälle till öfning, förbise, att det är en mycket god skola för den unge juristen att vistas hos en häradshöfding och biträda honom med de mångskiftande domaregöromålen, äfven om han ej får förrätta några ting. Att leda tingsförhandlingarne och att döma äro visserligen de mest magtpåliggande och jemväl de mest lärrika af domaregöromålen, men de öfriga göromålen kräfva det mesta arbetet, och den, som med vaket intresse deltagit i dem, förbereder sig på bästa sätt för domarembetets utöfning, helst han ju såsom protokollsförare vid tingen får noga följa tingsförhandlingarne samt han kan bereda sig tillfälle att under häradshöfdingens ledning öfva sig i författandet af utslag. En dylik för den rättssökande allmänheten ofarlig öfning är mera att rekommendera än den för tidiga öfningen såsom rättens ordförande. Enligt min uppfattning vore det önskvärdt, att en sådan ordning för den unge juristens utbildning kunde införas, att han först vistades såsom biträde under t. ex. två år hos en häradshöfding, utan att erhålla förordnanden att hålla ting af något slag, men möjligen med rätt att efter viss tids tjenstgöring uppehålla häradshöfdingens embete vid kortare ledigheter emellan tingen, att han der-efter finge förordnanden såsom adjungerad ledamot af rådstufvurätt, samt så förberedd började tjenstgöra i hofrätt, som, derest han befunnes lämplig för domarevärf, använde honom dels såsom vikarie för häradshöfdingar och dels i hofrätten. En sådan anordning af de unge juristernas uppfostran för sitt blifvande kall skulle medföra den fördelen, att man finge någon garanti derför, att det vore de blifvande domarena, som erhöle förordnanden att förrätta ting. Såsom förhållandena nu gestalta sig, torde man kunna antaga, att ett mycket stort antal af de unge män, som nu tillåtas att öfva sig såsom ordförande i häradsrätterna under för-
vändning, att deras utbildning till domare kräfver sådan öfning, icke i den mogna åldern blifva domare. Såsom bekant har det varit vanligt, att många af häradshöfdingarnes biträden blifvit advokater, landsstats-tjenstemän, tjenstemän inom andra grenar af administrationen o. s. v., och någon väsentlig förändring till det bättre torde härutinnan under nu-

varande förhållanden ej vara att förvänta. Häradsrätterna hafva dock en vida viktigare uppgift i samhället, än att man borde tillåta, att de sålunda allmänt användas såsom uppfostringsanstalter för andra yrken och embeten än domarens.

Ehuru det sålunda enligt min tanke vore önskvärdt, att de unge juristerna under sina läroår hos häradshöfdingarne ej finge förrätta ting, synes en sådan anordning knappt vara möjlig att praktiskt genomföra. Redan den omständigheten, att häradshöfdingarne antagligen framdeles likasom nu komma att begära sin hufvudsakliga ledighet samtidigt, nemligen under sommaren, skulle kunna vålla, att tillräckligt många vikarier ej funnes för hofrätterna disponibla utan anlitande af häradshöfdingarnes biträden. Här må erinras, att häradshöfdingarnes biträden såsom vikarier hafva framför andra jurister *ett* företräde, hvars betydelse ej bör underskattas. De hafva nemligen under en längre tids vistelse hos den häradshöfding, som de biträda, ej blott gjort sig förtrogne med den i domsagan rådande praxis vid behandlingen af förekommande ärenden, utan äfven angående personer och förhållanden i orten förvärfvat en kännedom, som är af en viss vikt för en domare. Då emellertid häradshöfdingarnes biträden af skäl, som ofvan framhållits, måste från andra synpunkter anses mindre lämpliga till vikarier för häradshöfdingarne, borde deras vikarierande i allt fall inskränkas till det minsta möjliga.

Af ofvanstående framställning torde hafva framgått, att de skäl, som pläga åberopas till stöd derför, att häradshöfdingarne måste åtnjuta mycken ledighet från domareembetet, ej tillräckligt motivera ett sådant förhållande. De verkliga grunderna till uppkomsten och vidnagthållandet af den härutinnan rådande praxis torde ock vara att söka i andra omständigheter. Häradshöfdingarne behöfva i allmänhet i följd af göromålens mängd ett eller flera juridiska biträden. Dessas aflöning är i regeln jemförelsevis ringa. Understundom åtnjuta de ingen lön, och det har till och med förekommit, att unge jurister, för att erhålla tingsplatser, fått till häradshöfdingar betala ganska stora arfvoden. När biträdena vikariera för häradshöfdingarne, är regeln, att de ej få någon del i sportlerna och ännu mindre i tjänstgöringspenningarne, utan deras aflöningsvilkor äro desamma under vikariatstiden, som under den tid, då de biträda häradshöfdingen. Häradshöfdingarne hafva alltså ej såsom andre embetsmän någon ekonomisk olägenhet deraf, att de begära mycken ledighet. Denna omständighet i förening med häradshöfdingarnes naturliga önskan att bereda sina biträden en fördel har föranlett, att häradshöfdingarne ej varit obenägne att ofta begära ledighet. Härtill hafva i vissa fall kommit såsom ytterligare motiv för dem att i ifrågavarande hänseende gynna sina biträden dessas ej

sällan förekommande släktskapsförhållanden eller andra relationer till häradshöfdingarne eller deras vänner. Häradshöfdingarnes och biträdenas intressen hafva sålunda kommit att med hänsyn till ledighetstidens utsträckning sammanstämman. Det är härutinnan samt i den omständigheten, att hofrätterna sedan äldre tider tillbaka visat endast ringa motståndskraft mot häradshöfdingarnes och biträdenas sammanstämmande önsknningar om mycken ledighet för de förre, som man enligt min tanke har att söka den verkliga förklaringen deraf, att ifrågavarande praxis uppstått och vidmagthållits.

På grund af hvad jag anført, anser jag det vara af vikt för rättskipningen vid underdomstolarne på landet, att häradshöfdingarnes tjenstledighet väsentligen begränsas.»

Ur synpunkten af rättskipningens jemnhet och trygghet måste det obestridligen anses synnerligen önskvärdt, att häradshöfdingarne så mycket som möjligt sjelfve förvalta sina magtpåliggande embeten. Att åt vikarier öfverlemna hållande af ting är, ur angifna synpunkt, mindre lämpligt redan derigenom, att det leder till afbrott i den kontinuitet i fråga om rättskipningens handhafvande, som, särskildt med hänsyn till vår rättegångs-procedur, måste tilläggas väsentlig betydelse. De viktiga och mångskiftande värf, som tillhöra häradshöfdingeembetena, ställa ock stora kraf på skicklighet och erfarenhet hos dem, som skola embetena förvalta, och möjligen förefintliga brister derutinnan föranleda lättare än vid de flesta andra embeten till praktiska olägenheter. Under sådana förhållanden ligger det för den rättsökande allmänheten särskild vikt deruppå, att häradshöfdingarne ej erhålla större ledighet från sina embeten, än omständigheterna nödvändigt påkalla, liksom ock att de vikarier, som förordnas att, vid häradshöfdingarnes tjenstledighet, förvalta embetena, besitta erforderlig skicklighet och erfarenhet.

Det ämne, som uti justitieombudsmannens föreliggande framställning beröres, är alltså enligt utskottets uppfattning af stort allmänt intresse, och utskottet har därför låtit sig angeläget vara att ingå uti närmare skärskådande af de skäl, som af justitieombudsmannen anförts till stöd för hans uppfattning om behöfligheten af bestämmelser, egnade att åstadkomma inskränkning af häradshöfdingarnes tjenstledighet.

Hvad först angår sjelfva utgångspunkten för justitieombudsmannens undersökning, den frågan nemligen, i hvilken utsträckning häradshöfdingarne under nuvarande förhållanden åtnjuta tjänstledighet, synas de af honom anförda siffrorna tydligen ådagalägga, att detta eger rum i ganska stor omfattning. Utskottet har visserligen icke förbisett, att den af justitieombudsmannen gjorda sammanställningen af detaljuppgifterna om häradshöfdingarnes tjänstledighet i de domsagor, som gjorts till föremål för undersökning, är i visst afseende mindre tillfredsställande och kan gifva sken deraf, att häradshöfdingarne i allmänhet åtnjuta mera tjänstledighet, än som i verkligheten eger rum — utskottet vill i detta hänseende framhålla det mindre rigtiga uti att till grund för beräkning af medelsiffran för antalet dagar, hvarunder häradshöfdingarne i allmänhet åtnjuta tjänstledighet, lägga afven undantagsförhållandena i sådana domsagor, der häradshöfdingarne, i följd af sjukdom, åtnjuta ständigt tjänstledighet; det skulle onekligen hafva bidragit att klargöra frågans rätta innebörd, om justitieombudsmannen från sin beräkning uteslutit alla de fall, då häradshöfdingarne till följd af sjukdom eller annat strängt taget laga förfall erhållit tjänstledighet — men så mycket står likvisst kvar, att häradshöfdingarne under de år, som undersökningen afsett, åtnjutit ganska mycken ledighet, utan att laga förfall i egentlig mening derför blifvit åberopadt. Det framgår sålunda t. ex., att det ej varit sällsynt, att häradshöfdingar, utan att egentligt laga förfall blifvit visadt, fått ledighet från 4 af de 10 allmänna tingssammanträdena under året.

Att ett sådant förhållande ej berott på tillfälliga omständigheter eller derpå, att någon hofrätt med otillräcklig stränghet öfvervakat efterlefnaden af lagbudet i 10 § af 1 kap. rättegångsbalken, kan anses framgå redan af den likartade praxis, som inom de trenne skilda hofrätterna härutinnan utbildat sig; och justitieombudsmannen har afvenledes framhållit de omständigheter, som enligt hans mening utgöra de verkliga anledningarne dertill, att häradshöfdingarne i så stor utsträckning, som skett, åtnjutit tjänstledighet.

Utom sjukdom, förvaltande af allmänna uppdrag och dylika i egentlig mening laga förfall är häradshöfdingarnes behof af hvila från sina ansträngande göromål en af orsakerna till häradshöfdingarnes tjänstledighet. Såsom justitieombudsmannen betonat, kan ej rimligen ifrågasättas att beröfva häradshöfdingarne, hvilka ju ej ega att åtnjuta någon lagstadgad semester, möjlighet att erhålla behöflig hvila från embetsgöromålen, och det skulle lända till föga båtнад för embetenas skötande, om man härutinnan ginge till väga med otillbörlig hårdhet. Man kan dock svårigen

fastställa en för landets alla domsagor gemensam måttstock i fråga om den tid, hvarunder häradshöfdingarne böra ega åtnjuta dylik ledighet. Dels äro förhållandena väsentligt skiftande i olika domsagor allt efter mängden af göromål som der förekomma, dels måste naturligtvis hänsyn tagas till häradshöfdingarnes ålder och andra personliga omständigheter. Hvad som i ena domsagan eller för den ene häradshöfdingen kan betraktas såsom rundligt tillmätt tid för tjänstledighet, kunde alltså i en annan domsaga eller för en annan häradshöfding vara alldeles otillräckligt. Skulle en gemensam bestämmelse om den tid, hvarunder häradshöfdingarne finge utan egentligt förfall åtnjuta ledighet, komma till stånd, måste denna grundas på förhållandena i de mest svårskötta domsagorna och der de äldre häradshöfdingarne funnes; och detta i sin ordning skulle föranleda, att de yngre häradshöfdingarne och häradshöfdingarne i de små domsagorna finge större ledighet, än behovet påkallade. Utan att sålunda kunna instämma med justitieombudsmannen uti den af honom framkastade tanken, att häradshöfdingarnes rättighet att utan förfall erhålla ledighet borde för alla domsagor inom landet inskränkas till ett eller högst två tingssammanträden om året eller motsvarande antal lagtima ting, anser emellertid utskottet sig kunna uttala, att häradshöfdingarnes behof af hvila från arbetet svårligen kan tillfredsställande förklara den hittillsvarande stora utsträckningen af häradshöfdingarnes tjänstledighet.

Bland orsakerna till häradshöfdingarnes ledighet från förrättande af ting har justitieombudsmannen framhållit den omständigheten, att göromålen i domsagorna understundom äro så vidlyftiga, att häradshöfdingen ej kan medhinna att såväl hålla tingen som ombesörja öfriga till embetet hörande göromål. För att undanröja de olägenheter, som här af kunna uppkomma, har justitieombudsmannen anvisat trenne olika medel, nemligen dels delning af de domsagor, der ett sådant förhållande som det ofvannämnda visar sig ofta inträda, dels förordnande af ständiga brottmålsdomare i sådana trakter, der ransakningar med häktade personer visat sig taga häradshöfdingarnes tid allt för mycket i anspråk, dels ock slutligen en sådan anordning, att häradshöfdingen, der tillfälligt hopande af göromålen förekomme, sjelf hölle tingen och till vikarien öfverlemnade de andra embetsgöromål, som ej kunde af honom medhinnas.

De sålunda af justitieombudsmannen gifna anvisningarna synas utskottet icke oförtjenta af beaktande. Att till en ordinarie embetsmans verksamhetsområde hänföra mera, än han, enligt hvad ständigt återkommande erfarenhet utvisar, medhinner ombestyr, kan enligt utskottets tanke ej vara fördelaktigt; och hvad de olika göromålen, som tillhöra en härads-

höfding, vidkommer, lärer ej kunna bestridas, att det i regel är af större vikt att för tingens hållande och utarbetande kunna påräkna den ordinarie häradshöfdingens erfarenhet än i fråga om andra embetsgöromål.

Äfven om genom åtgärder i de af justitieombudsmannen sålunda angifna rigtningar afsevärd inskränkning i häradshöfdingarnes tjänstledighet, särskildt hvad hållande af ting beträffar, skulle kunna åstadkommas, torde någon mera betydande förändring i afseende å denna tjänstledighets utsträckning likvisst ej kunna komma till stånd, med mindre sättet för de unga juristernas praktiska utbildning i domarekallet undergår förändring, ty, såsom justitieombudsmannen framhållit, torde härutinnan vara att söka den kraftigast bidragande orsaken till häradshöfdingarnes ofta förekommande tjänstledighet.

Justitieombudsmannen har äfven i detta afseende lemnat anvisning, huru en förändring bör åvägabringas. Enligt hans uppfattning kunde den blifvande domarens praktiska utbildning till stor del lämpligen försiggå vid rådstufvurätterna. Mot en sådan anordning möta likvisst afsevärda betänkligheter. Först och främst bör bemärkas, att rådstufvurätterna, af hvilka ett stort flertal endast har ett jemförelsevis ringa antal mål af större juridiskt intresse att handlägga, i allmänhet hafva, der målens antal är större, en ganska genomförd arbetsfördelning, så att t. ex. den ene ledamoten har att uppsätta protokollen i civila mål, den andre förer de s. k. småprotokollen, en tredje domboken i brottmål o. s. v. Detta gör, att den unge juristen, som tjenstgjorde vid rådstufvurätten, oftast skulle få en mycket mera ensidig utbildning än den, som kan genom tjenstgöring hos domare på landet erhållas. Just uti den omständigheten, att alla till ett domareembete hörande göromål der äro på en hand förenade, ligger enligt utskottets tanke det hufvudsakliga företrädet för underdomstolarne på landet framför dem i stad såsom utbildningsanstalter för den unge juristen. Han är derigenom i tillfälle att erhålla en allsidig erfarenhet om domareembetets rätta handhavande, och han kan samtidigt få sätta sig in uti de olika och mångskiftande göromål, som dit höra. Skall en sådan allsidig utbildning erhållas genom tjenstgöring vid rådstufvurätt i stad, måste det i alla händelser till följd af arbetsfördelningen åtgå vida mera tid än nu kräfves, då utbildningen sker hos häradshöfdingarne under deras ledning. Dessutom må ej lemnas utan afseende, att häradshöfdingarne på landet hafva en väsentligt mera mångsidig embetsverksamhet än rådstufvurätten i stad. Syner, vattenrättsmål, skiftesförrättningar, skogsmål och andra dylika ärenden af magtpåliggande art förekomma sålunda exempelvis endast undantagsvis vid en underrätt i stad.

Nu har justitieombudsmannen äfven framhållit, att den unge juristen kan erhålla ganska god utbildning hos häradshöfding på landet, utan att hållande af ting behöfver åt honom anförtras. Detta är visserligen sant, men det må dock beaktas, att just tingsförrättningar äro bäst egnade såväl att sporra den unge juristens nit och intresse som att ådagalägga hans större eller mindre lämplighet för domarekallet. Svårigen torde det därför kunna ifrågasättas att helt och hållet utestänga de unga juristerna från tings förrättande, och har utskottet, i olikhet med justitieombudsmannen, den uppfattning, att det af flere skäl är lämpligare att, der ett sådant uppdrag kan och bör åt vikarie anförtras, dertill företrädesvis, då ej fråga är om längre och mera omfattande förordnanden, användas häradshöfdingarnes med ortens förhållanden och rådande praxis hemmastadda biträden, hvilka jemväl torde kunna påräkna häradshöfdingarnes välbehöfliga råd och stöd i embetets utöfning, än att dertill förordnas personer från annan ort, direkt tagna från tjänstgöring vid hof- eller rådstufvurätter. Den praktiska erfarenheten har ej heller, såvidt utskottet känner, ådagalagt några större olägenheter deraf, att såsom nu tillfälle beredes de unga juristerna att hålla ting, om ock utskottet ej kan förneka giltigheten af de betänkligheter, som justitieombudsmannen häremot framhållit.

Med det ofvan sagda har utskottet emellertid ej velat bestrida möjligheten att utfinna en anordning, som ur rättskipningens synpunkt är fördelaktigare än den nuvarande och som likväl tillgodoser intresset af de unga juristernas goda praktiska utbildning, utan har utskottet allenast velat betona vigten deraf, att frågan om sättet för de unga juristernas praktiska utbildning underkastas noggrann undersökning, innan väsentligare inskränkning sker i fråga om häradshöfdingarnes tjänstledighet.

Under uttalande alltså, att en minskning af de fall, då häradshöfdingeembetena uppehållas af vikarier är i och för sig ur rättskipningens synpunkt synnerligen önskvärd, samt med betonande af det nära sammanhang, som frågan härom har med frågan om sättet för de unga juristernas praktiska utbildning, får utskottet, med åberopande af det ofvan anförda, hemställa,

att Riksdagen, i anledning af justitieombudsmannens förevarande framställning, måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det tacktes Kongl. Maj:t taga under ompröfning, hvilka åtgärder, med hänsyn särskildt tagen dertill, att det af justitieombudsmannen anmärkta

förhållandet sammanhänger med det sätt, hvarpå inom vårt land den blifvande domarens praktiska utbildning är anordnad, kunna finnas lämpliga till ernående deraf, att häradshöfdingeembetena komme att i mindre omfattning, än hvad nu eger rum, uppehållas af vikarier.

Stockholm den 7 april 1899.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservation:

af herrar *Hasselrot, Fröberg, Lundström och Sandqvist.*

Herr *Ohlsson* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.